

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: **LOTTEN DAHLGREN**

INNEHÅLL:

JENNY WALLERSTEDT: Internationella kvinnorösträttskongressen i Köpenhamn 1906.

S.: Förbättrande af fabriksarbeterskornas bostadsförhållanden.

Ett bref från Fredrika Bremer.

Litteratur: F. E.: Solidar II. Renhet af *Elsa Törne*; F. E. När sjön går hög af *Jane Gernandt-Claine*; CLARA FLEETWOOD: Solivro af *Hjalmar Bergman*.

Föreningsmeddelanden.

Från skilda håll.

Hårväxt.

OBS! Ordet *Salubrin* är registrerad etiketterna å alla flaskor med det äkta fabrikatet försedd med Ffl. D:r P. Håkansson's namn och med registrerad *figurmärke*. Partilager hos **Geijer & Co, Stockholm.**

Till att hålla *hårbottnen frisk*: och *ren* och såsom *medel mot mjäll* m. fl. *hårsjukdomar* har det *giffria* medlet *Salubrin* vunnit vidsträckt användning likaväl som mot *skäggsvam, klåda, reformar* m. fl. *hårsjukdomar*. Dessutom äro *patenterad uppfinnning*. Dessutom äro *Håkansson's namn* och med *registrerad figurmärke*.

Kvinnliga juridiska byrån

Triewaldsgränd 2. A. T. 143 23.

Kontorstid kl. 1/2 10—4.

Utför *rättegångar*, verkställer *boutredningar* och *artskitfen*, förmedlar *egendomsförsäljningar*, *affärsöfverlåtelse* och *ackordsuppörelser* under hand, *uppsätter legala handlingar*, utför i öfrigt *juridiska uppdrag* af alla slag samt *ombesörjer* med energi och till ytterst billigt *arfvode inkasseringar*.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, 54 Drottninggatan,

finnas anmälda kvinnliga arbetssökande såsom: *lektionsgiffvare* i olika ämnen, *svenska* och *utländska lärarinnor* för hem och skolor, *kontors- och skriftråden*, *bonner*, *husföreståndarinnor*, *sällskap* och *bitråden* i hem, *föreläserskor*, *gymnaster* m. fl.

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet.

Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden-, kläde-, lärft- och yllestramalj, passande för **Dukar, Portiärer, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar** m. m. Mönster uthyras. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

5 REGERINGSGATAN 5.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

==== Allt arbete utföres noggrannt och af bästa material. ====
Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. Gust. Pettersson,
52 Drottninggatan 52.

Nytt i Bokhandeln.

Pauli bref till Romarna, till uppbyggelse i tron och gudaktigheten, utlagdt af *C. O. Rosenius*. Jubileumsupplaga. 5:e och 6:e banden af *Rosenii* samlade skrifter. Häft. 7 kr., välskt band 8,50, skinnband 10 kr.

Doktor Martin Luthers större utläggning öfver Pauli bref till Galaterna, utgifven 1535. Öfversättning från latinet af *Ax. P. Falk*. Jubileumsupplaga. Half-franskt band 4,25.

Evang. Fosterlands-Stiftelsens 50-åriga verksamhet. Minnesskrift, utgifven af Stiftelsens styrelse. Med talrika illustrationer och porträtt. Häft. 2 kr., bunden 2,75.

Stionstener, ny tillökad upplaga, omfattande 800 sånger och psalmer. Pris välskt band 1 kr., mjukt klotband 1,25.

Stionstener, andra samlingen, omfattande 250 sånger och psalmer. Mjukt klotband 25 öre.

Kantat vid Evang. Fosterlands-Stiftelsens 50-års-jubileum. Texten af *Nils Hylander*. Musiken, komponerad för soli och kör med orgelackompanjemang af domkyrkoorganisten *Ivar Widéen*. Pris 2 kr. Texten särskildt 5 öre.

Lina Berg, f. Sandell, »L. S.» Lefnadsteckning, hufvudsakligen hämtad ur hennes egna bref och anteckningar. Af *S. St.* Med två porträtt. Häft. 2 kr. kart. 2,25, klotb. 2,75.

Hvem hvar Jesus? Hvad ville Jesus? Af *Dr Ludvig Ihmels*, teol. professor i Leipzig. Bemyndigad öfversättning af *G. S. Löwenhielm*. Häft. 75 öre, kart. 1 kr.

Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, Stockholm.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrödda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten inflyttna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsavgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

SSCHWEIZERBRODERIER.

Hvita broderade Remsor, Väfnader, Spetsar m. m. Absolut största urval, billigaste priser. Rikt profsortiment till landsorten.
Broderiaffären, 24 Kommandörsgatan
1 tr. (hörnet af Sbyllegatan).

→ Hvar ←

kan man få god och praktisk utbildning i språk samt på samma gång sköta hälsan året om? Begär prospekt till

**Hussborgs Rekreationshem,
Johannisberg.**

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå 54 Drottninggatan mottagas anmälningar till inträde i Förbundets

Sjuk-kassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af Förbundet, kunna blifva delägare i densamma.

Aug. Magnusson

44, 46 & 48 Vesterlånggatan 44, 46 & 48

31 & 33 Stora Nygatan 31 & 33

(ingång endast från Vesterlånggatan)

STOCKHOLM

Min nya Afdelning

för

Hvita varor

erbjuder odisputabelt största urval af:

Duktyger, Handdukar, Linnelärfter
och alla slags **Hvita Väfnader.**

Almedals, Norrköpings (Tuppen) och
Gamlestadens samtliga Väfnader
ständigt på lager till *fabrikpris.*

Då helt stycke tages lämnas *extra rabatt.*

All slags Linnesömnad och Märkning
utföres *omsorgsfullt* å egna Atelierer.

För Utstyrslar ovilkorligen bäst och billigast.

Solida varor. Största urval.

Billigaste priser.

Aug. Magnusson,

STOCKHOLM.

Internationella kvinnorösträttskongressen i Köpenhamn 1906.

Den 7 augusti, dagen för det stora rösträttsmötets öppnande, rådde i konsertpalatset vid Bredgade en om möjligt ännu större brådska än de närmast föregående dagarna. Hade man på mötesbyrån förut varit fullt sysselsatt med alla förberedande anordningar, så voro nu alla funktionärernas krafter spända till det yttersta för att besvara de frågor, som på minst sex olika tungomål riktades till dem, och hjälpa till rätta de främlingar, som kände sig mer eller mindre bortkomna i det virrvarr, som för ögonblicket härskade.

Riddarsalen, där mötet skulle öppnas, företedde en liflig anblick. Damer af alla möjliga nationaliteter trängdes om hvarandra. Man var ifrig att få hälsa på gamla vänner eller att bli presenterad för någon framstående personlighet. Språkförbistringen var stor. Dock märkte man snart, att engelska eller ett språk, som skulle föreställa engelska, var det förhärskande. Klockan 9 ljödo två korta, men kraftiga slag från ordförandens klubba, och några minuter senare rådde ordning och stillhet i salen. Nedanför ordförandebordet sutto pressens representanter, därefter vid grönklädda bord de tio*) nationernas delegerade i ordning, som bestämts genom lottdragning, och rundt salens väggar sutto eller stodo de intresserade åhörare, som redan nu infunnit sig.

Många af de närvarande representanterna kändes igen från Alliansens möte i Berlin 1904. I första rummet styrelseledamöterna och främst bland dem Alliansens president, *mrs Carrie Chapman Catt*. I henne äger Världsförbundet en ordförande, som sö-

*) Australien, Danmark, England, Förenta Staterna, Nederländerna, Norge, Sverige och Tyskland, som biträdde Alliansen år 1904, Canada och Ungern, som ingingo följande år.

ker sin like. Intelligent och kunskapsrik som få, besitter hon en älskvärdhet, takt och kvinnlighet, som verkar betagande på alla. Hela hennes väsen andas den innerligaste hjärtgodhet och renaste harmoni. En alltigenom god och klok kvinna, som städse visar sig sådan hon är, se där den ordförande, som genom sin öfverlägsna organisationsförmåga gifvit Världsförbundet en fast ställning och tack vare sitt på samma gång intagande och säkra uppträdande i hög grad bidragit till att det vunnit både sympati och anseende i alla land. Också hade den danska pressen idel berömande ord om henne. »En ordförande», säger 'Politiken', som är allt hvad en ordförande *bör* vara, men så sällan är.»

Bredvid henne igenkänna vi en af Tysklands mest framstående kvinnliga talare, *jur. dr. Anita Augspurg*, 1:ste vice-president i »The International Woman Suffrage Alliance», samt förbundets 2:a vice president, *mrs Millicent Fawcett*, framstående engelsk författarinna och talarinna, änka efter den berömde professor Henry Fawcett. Den ena af de båda sekreterarna, *fil. dr. Käthe Schirmacher*, är likaledes en från 1904 välkänd personlighet. Genom sin sällsynta förmåga att obehindradt, ja, rent af virtuosmässigt uttrycka sig på tyska, franska och engelska gjorde hon sig då bemärkt som en synnerligen skicklig tolk. Hennes tjänster voro ovärderliga äfven vid detta möte. Den protokollförande sekreteraren, *fröken Martina Kramers* från Holland, visade sig mycket snart vara »une connaissance à faire». Hennes på engelska affattade protokoll voro rena mästerverk.

Det blefve för långt att här presentera alla kända och okända delegerade från olika land. Jag vill inskränka mig till att omnämna, att *Reverend Anna Shaw* icke saknades på sin plats som president i Förenta Staternas nationalförbund för kvinnans rösträtt. Det var med glädje man återfann hennes namn på ett par ställen i programmet. Miss Shaws eminenta talareförmåga är nämligen känd långt utöfver hennes hemlands gränser.

Hvarje land, som inträdt i Världsförbundet för kvinnans rösträtt, äger att till dess möten sända 6 delegerade och 6 suppleanter. Endast ett fåtal nationer kunde uppvisa en fulltalig delegation. Sverige hade 6 delegerade och 5 suppleanter. De delegerade voro: *fröken Anna Whitlock*, *fröken Gertrud Adelborg* och *fru A. M. Holmgren*, Landsföreningens ordförande, kassaförvaltare och sekreterare, *fru Frigga Carlberg*, Göteborg, *fröken Jenny Wallerstedt*, Linköping och *fil. lic. fröken Hilma Borelius*, Lund. De

båda sistnämnda hade inträdt i st. f. *fl. dr. Lydia Wahlström* och *fru Agda Montelius*, som tyvärr varit förhindrade att infinna sig. Förutom de delegerade funnos ett antal s. k. *fraternal delegates*, hvaribland två svenskor: *med. dr. Ellen Sandelin* såsom representant för *The International Council of Women*, och *fröken Hulda Lundin*, som hade att framföra de officiella hälsningarna från *Svenska Kvinnornas Nationalförbund*.

Kongressens möten, hvilka alla vore offentliga, höllos kl. 9 f. m.—12 midd., 2—4 och 8—10 e. m., en arbetstid, som ofta öfverskreds och som för stora flertalet kändes så ansträngande, att man efteråt enhälligt beslöt att nästa gång inskränka sig till morgon- och kvällsmöte. Förhandlingarna utgjordes dels af förbundsärenden, dels af rapporter från de olika nationerna samt föredrag. Bland de viktigare förbundsärenden som afgjordes, var upptagandet i Alliansen af *Ryssland* och *Italien*, hvilka båda land fått organiserade nationella föreningar. Det ryska förbundet, »The Union of defending Women's Rights», 17 månader gammalt, företräddes af tre ryska damer; det italienska »The Italian national Women's Suffrage Association» representerades af en ung professor från universitetet i Bologna, *fröken Teresa Labriola*, som i hög grad fängslade allmänhetens intresse. *Schweiz* och *Frankrike* äga ännu icke några rösträttsorganisationer, men man hoppas kunna bringa sådana till stånd till nästa kongress, som blef bestämd att hållas i Nederländerna år 1908. Ännu ett viktigt beslut, som fattades, var det om utgifvandet af en månatlig tidskrift, *The international Record of Women's Suffrage*. Tidskriften, som hufvudsakligen skall vara afsedd för rösträttsrörelsens ledare, skall ha till uppgift att samla fakta och öka intresset för rösträttsarbetet. Efter lång diskussion bestämdes, att den skall affattas på engelska. Dess redaktör blir *fröken Martina Kramers*. Den skall tryckas i Amsterdam, och första numret utkommer redan i september. Dessutom beslöts enhälligt, att inga partipolitiska eller sekteriska rösträttsorganisationer få tillhöra det internationella förbundet. Däremot kunna nationella föreningar, som jämte rösträtten arbeta för andra intressen, t. ex. förbättrad barnavård, yrkesinspektion o. d., blifva upptagna i Alliansen.

*
*
*

Det kan med rätta sägas, att intresset för kvinnornas rösträttsfråga är i Danmark föga lifligt. Det framgick tydligt af det

fåtal åhörare, som den första dagen infann sig till våra möten. Man märkte dock snart, att kongressen hade annat och mera att bjuda på än hvad man tänkt sig. Den danska pressens enstämmiga loford äggade nyfikenheten, intresset växte och åhörareskaran likaså, t. o. m. männen, som de första dagarna lyst genom sin frånvaro, infunno sig mot slutet och syntes lifigt applådera.

De nationer, som väckte de största sympatierna, voro utan gensägelse *Ryssland* och *Finland*. Deras representanter hälsades med ihållande applåder, som tycktes aldrig vilja tystna. Det var som ville man därmed visa sin medkänsla och beundran för de lands kvinnor, som i tider af bittraste nöd troget och uthålligt vid männens sida kämpat och lidit för fosterlandets sak. Man ville ock uttrycka sin glädje öfver att Finlands män varit rättvisa nog att erkänna kvinnornas likaberättigande och att de visat detta genom att enhälligt bevilja dem full politisk rösträtt. De finska talarinnornas, särskildt fröken Alexandra Gripenbergs, fröken A. Furuhjelms och fil. d:r Maikki Fribergs skildringar af förhållandena i deras hemland mottogos med odelad uppmärksamhet.

Bland de många intressanta rapporter, som afgåfvos, må här i främsta rummet nämnas Sveriges, som framfördes af vår landsförenings ordförande, fröken Anna Whitlock. Hon framställde däri gången af den kvinnliga rösträttsrörelsen i vårt land samt grunddragen af vår organisation. Denna senare, som hufvudsakligen kan sägas vara hennes verk, har fått mottaga ett stort och berättigadt erkännande, särskildt af mrs Catt, som förklarar den vara idealet för ett lands rösträttsorganisation. Vid ett aftonmöte redogjorde fru A. M. Holmgren i ett med stort intresse åhördt föredrag för sitt stora rösträttsarbete i vårt land. Hon har, som bekant, genomrest Sverige i alla riktningar, offrande tid, krafter och pengar på att öfverallt sprida kunskapen om och väcka intresset för denna kvinnornas stora lifsfråga.

Synnerligen fängslande var den australiska representanten mrs Donohoes skildring af rösträttens verkningar i Australien, där, såsom vi veta, alla kvinnor ha rösträtt till det gemensamma parlamentet. I ett humoristiskt anförande vederlade hon »de kära gamla invändningarna» mot kvinnans rösträtt, visande hurusom dessa i Australien måst tystna inför den enkla, tydliga verkligheten. »Kvinnorna vilja icke ha rösträtt», säger man. De australiska kvinnorna visa ohållbarheten af detta påstående genom att rösta lika mangrant som männen. Såsom bevis på deras

intresse för samhällets angelägenheter må anföras, att på de tolf år, under hvilka Syd-Australiens kvinnor ägt rösträtt till det enskilda parlamentet, ha 18 lagförslag angående förbättringar i kvinnors och barns ställning blifvit genomförda.

Att ingå på en utförlig framställning af rapporternas mest intressanta detaljer skulle här bli för långt. Jag inskränker mig till att nämna blott en till, den nämligen, som utgjorde glanspunkten af alla de tal som höllos. Mrs Chapman Catts rapport, hvilken hon aflade såsom president för Världsförbundet. Efter att ha lämnat en kort öfversikt öfver Alliansens utveckling, redogjorde hon i stora drag för rösträttsfrågans läge i de ännu oorganiserade länderna, slutande med de finska kvinnornas frigörelse, den största seger, som den kvinnliga rösträttsrörelsen vunnit på de två sista åren. Mrs Catt ändade sitt tal med följande ord: »Till alla Europas kvinnor säger Alliansen: »Låt oss hjälpa er!» Men till Finlands kvinnor säga vi: »Kom och hjälp oss!» Och om dessa kvinnor fråga på hvad sätt de kunna hjälpa oss, svara vi:

»Genom att låta den ädlaste kvinnlighet leda er vid utöfvandet af er rösträtt, genom att visa rättfärdighet och storsinhet i er politik, genom att glömma småsaker och små personliga hänsyn och alltid sträfva mot de högsta ideal, genom att bevisa, att modren är en bättre mor, när hon tillika är en fri medborgare och slutligen genom att visa, att hemmet är verkligen *ett* med samfundet, ett bålverk för en nations storhet, när inom dess väggar regerar en drottning vid sidan af en konung med lika makt i staten.»

Det mest besökta af alla var torsdagens skandinaviska möte, då 7 talarinnor från Danmark, Island, Norge och Sverige höllo föredrag på sina respektive språk. Sverige företräddes af fru Frigga Carlberg och fru A. Bugge-Wicksell. Den förra talade varmhjärtadt om kvinnans sociala ansvar, betonande familjens, det *lilla* hemmets, betydelse för samhället, det *stora* hemmet. Fru Wicksell uppmanade oss att följa de finska kvinnornas exempel och icke inskränka vårt deltagande i politiken till att endast arbeta för vår egen sak. Hennes slutord »att skapa större politisk hederlighet, däri består kvinnornas politiska ansvar» väckte stort bifall. Norge representerades af de kända och värtaliga pionärerna fru Qvam (f. d. statsministerfru), fröken Fredrikke Mörk och kand. Mathilde Eriksen, samt som »fraternal delegate» fröken Gina Krog. Mötet afslutades med ett glänsande och entusiastiskt

föredrag af den unga *fil. dr. fröken Helene Berg*, danskarnas bästa talarinna på kongressen.

Ehuru icke upptagen på programmet, bör ej *Mrs Montefiore* från England under tystnad förbigås. Hon tillhör »The Women's social and political Union»*) och är känd för sin i hela världspressen relaterade vägran att betala skatt, så länge hon saknar rösträtt. Samma dag mötet öppnades anlände hon till Köpenhamn och anhöll att inför detsamma få redogöra för den rösträttsagitation, som bedrifves af hennes förening. Detta blef enhälligt beviljadt, ty hvar och en var intresserad af att få direkta upplysningar om de så mycket omdebatterade händelserna. Af *Mrs Montefiores* skildring framgick, att den ofvannämnda föreningen utgöres till största delen af arbetsklassens kvinnor, särskildt fabriksarbeterskor, som, klart medvetna om att intet annat än rösträtten kan förhjälpa dem till bättre lifsvillkor, sätta in alla sina krafter på att nå detta mål. Ehuru man ej kan sympatisera med deras bullersamma och stundom lagstridiga uppträdande, kan man ej annat än skänka sitt erkännande åt det intresse och den offervillighet dessa kvinnor ådagalägga för ett arbete, af hvilket de ej själfva torde få skörda frukterna. I anslutning till ett dylikt uttalande tillstyrkte »The Resolution Committee» enhälligt det förslag om afsändande af ett sympatitelegram till arbeterskorna, hvilket från nederländskt håll framkommit.

* * *

Ännu återstår att skildra ett viktigt moment från rösträttsmötet: festen till åminnelse af *Susan B. Anthony*. Den utgjorde en framstående del af onsdagens program. Visserligen kan man säga, att *Susan B. Anthonys* ande besjälade kongressen, hennes namn var städe i deltagarnas hjärtan och ofta på deras läppar, men man ville genom denna särskilda fest hedra minnet af den kvinna, som offrat hela sitt lif i kvinnosakens tjänst. *Mrs Catt* började med att erinra de närvarande om att *Susan B. Anthony* varit kväkerska och uppmanade dem att enligt kväkares sed inleda sammankomsten med några ögonblicks tystnad, hvar och en bedjande till sin gud. En andaktsfull stillhet följde; det var döds-

*) Denna förening tillhör *icke* »The Central Society for Women's Suffrage (= landsföreningen för kvinnans rösträtt) och ogillar den senares arbetssätt.

tyst i salen. Därpå framträdde Susan B. Anthonys biograf, *Mrs Ida Husted Harper*, och skildrade den dödas lifsgärning. Sedan talade några utvalda delegerade om Susan B. Anthonys betydelse för Europas kvinnor, däribland för Sveriges räkning *fröken Gert-rud Adelborg*. Minnesfesten avslutades med ett tal af *Reverend Anna Shaw*, som frambar den dödas sista ord. Miss Shaws glö-dande vältalighet förfelade icke att göra intryck. Åhörarna voro synbarligen djupt gripna.

Det har sagts i de danska tidningarna, att kongressens damer arbetade så tråget, att de hvarken tänkte på hvila eller förströelse. Detta är delvis sant. Tvärtemot förhållandet vid andra kongres-ser intogo festligheterna här en underordnad plats. Men de fun-nos likväl. På tisdagen mottogos kongressens delegerade på Kö-penhamns rådhus, där efter hälsningstalen ett utsökt »five-o'clock-tea» serverades, och gästerna hade tillfälle att bese och beundra den härliga byggnaden. En liknande tillställning, ehuru i enklare stil, var på torsdagen anordnad i »Kvindelig Læseforenings» lokal af dess älskvärda föreståndarinna, *fröken S. Alberti*, som med be-rättigad stolthet visade den på en gång hemtrefligt och komfor-tabelt inredda våningen. Fredags e. m. samlades kongressdelta-garna vid det vackra Marienlyst, där festkomiterade hade arran-gerat en splendid middag. Anordningarna voro så vidtagna, att man hade det ypperligaste tillfälle att förnya gamla bekantskaper och stifta nya, något som de delegerade voro synnerligen tack-samma för, emedan det trägna arbetet lämnat föga tid öfrigt där-till. Festligheterna avslutades med en afskedssupé på Skyde-banen, till hvilken »Danske Kvindforeningers Valgretsforbund» inbjudit kongressdeltagarna. Alla anordningar vittnade om den hjärtligaste välvilja och den innerligaste glädje hos vederbörande öfver att få hälsa Världsförbundets kongress välkommen i Dan-mark. Det må också sägas, att den bästa stämning rådde och att kongressens arbete präglades af innerligt samförstånd.

Utan tvifvel har det varit af djup betydelse för Skandina-vien, att denna kongress hölls i ett af dess länder vid denna tidpunkt, då man mer än förr känner vikten af hvarje insats i arbetet för kvinnornas rösträttssak. Och för den enskilda kan denna kongress ha lika stor, om icke större, betydelse, om man så mottagit de stora och eldade tankar, som där uttalades, att man lämnade mötet med nytänd håg, vidgadtt sinne och med ett fast beslut att vinna målet.

Jenny Wallerstedt.

Förbättrandet af fabriksarbeterskornas bostadsförhållanden.

Föredrag vid Förbundets kretsmöte i Motala.

Ingen har väl sysslat med välgörenhet i någon form eller sökt gå till roten af något samhällsodt utan att råka på bostadsfrågan. Ja, man kan tryggt säga att *bostadsbristen* och dess oundvikliga följd, *inneboendesystemet*, är en af de förnämsta orsakerna till den rådande andliga och lekamliga nöden. Vi behöfva blott tänka på t. ex. *dryckenskapen*. Är det icke bristen på ett hem i detta ords sanna bemärkelse, som rekryterar krogarna? Vidare på *sedestösheten*. Huru måste ej anständighetskänslan förslappas i dessa nästen, där flera personer af alla åldrar och olika kön utan urskillning äro sammangyttrade? Och till sist på *oförnöjsamheten*. Ingen betalar i förhållande till utrymmet och lägenhetens beskaffenhet i öfrigt så hög hyra som de fattiga, hvad under då, att detta missförhållande framkallar afund, bitterhet och hat mot de bättre lottade i samhället. Och af allt detta födes i sin ordning liknöjdhet, lättja och armod.

I Stockholm åtminstone, där trångboddheten kan gå så långt, att i ett mindre rum 8 eller flera personer äro inhysta så att, för att få utrymmet att räcka till, bäddarna måste förläggas på alla möjliga ställen och hyresgästerna tvingas att stiga upp en i sänder, kläda sig och lämna rummet i tur och ordning, måste de allra största moraliska och sanitära vådor skrivas på inneboendesystemets konto. Landsortsstäderna torde nog vara bättre lottade i detta afseende, men för kroppsarbeterskor i allmänhet är det säkerligen öfverallt, på grund af deras små inkomster, svårt att undgå inneboendesystemets faror.

Låt oss tänka oss in i en sådan arbeterskas lif, en, hvars arbetsförtjänst endast uppgår till en 7 å 9 kr. per vecka. Det första hon måste tänka på är i alla fall bostaden. »Det går väl an med allt annat, men hyran!» — så låter det nästan alltid, isynnerhet om densamma skall erläggas kvartalsvis. För att få tak öfver hufvudet *måste* hon ju bo inne, och för den ringa hyra hon med sin aflöning kan åstadkomma tvingas hon att bo på sådana ställen, där hon i de flesta fall endast får disponera en

sofplats, en liten vrå af ett redan öfverbefolkadt rum. Och någon rätt att anse ens denna lilla vrå som sin egen har hon icke, man ser för det mesta snedt på henne om hon infinner sig innan liggdags. På sina lediga stunder tvingas hon härigenom till kringdrifvande på gatorna eller till besökande af möteslokaler, där hon ej alltid får de bästa lärdomar. Jag behöfver bara påminna om att åtminstone i Stockholm nästan alla möteslokaler äro i socialis-ternas händer; och att ofta hat där utsås och religion och samhällsordning undergräfvad är tyvärr alltför väl bekant.

Hur annorlunda ter sig ej lifvet för den unga kvinnan, om efter slutadt arbete en fristad väntar henne, som hon kan betrakta som sin egen. Vi känna nog litet hvar, huru vissheten om att ha ett treffligt hem hjälper oss att finna ett träget och tungt arbete jämförelsevis lätt. Och hemmet har samma stora betydelse för den kroppsarbetande kvinnan som för den med andligt arbete sysselsatta. Hur kommer icke under dagens tunga och hetta tanken på hemmet handen att röra sig fortare, hjärtat att fyllas med glädje! Men för hur många fabriksarbeterskor framkallar ej tanken på det *s. k.* hemmet den reflexionen: »Till den hålan hinner jag tids nog!»

Visserligen är icke bostaden *hela* hemmet, men dock en väsentlig del däraf, och alldeles odisputabelt är, att en god bostad bidrager att fostra goda bostadsinnehafvare och att särskildt för kvinnan hemkänslan har den allra största etiska betydelse. Den höjer henne både andligen och kroppsligen; genom ordnade hemförhållanden erhålles bättre kost, bättre luft, mera hvila och ro, med ett ord en förbättrad hälsa. Och då arbeterskans hela kapital ligger i hennes arbetsduglighet, är det lätt att förstå af hvilken betydelse ett godt hem skall vara för henne. Det ställer hela hennes nivå högre, utvecklar större arbetsintensitet och möjliggör ökad arbetsförtjänst. Vi stå alltså åter inför denna ständigt återkommande växelverkan mellan det ekonomiska och moraliska.

På många sätt har man nog försökt strida mot de svåra missförhållanden, som här berörts, och föreningar ha uppstått med särskildt ändamål att bereda billiga bostäder för olika kategorier af arbetande, såväl män som kvinnor, t. ex. Föreningen för arbetarebostäder, Föreningen Hem för arbeterskor m. fl. Här skola vi blott sysselsätta oss med de lägst aflönade arbeterskorna, de på fabriker, atelierer m. m. sysselsatta. Och vill jag

då redogöra för ett företag, som på det enklaste och till sina verkningar lyckligaste sättet har löst den svåra bostadsfrågan. Företaget har satts i gång af en fröken B., hvilken lyckats så nära som möjligt realisera hem-idén för ett 90-tal unga kvinnor.

* * *

Genom mångårig verksamhet bland nödställda likar hade fröken B. kommit till den öfvertygelsen, att för att mest effektivt kunna motverka en stor del af det sociala eländet, borde man räcka en hjälpende hand åt de unga flickor, som under svåra ekonomiska förhållanden och mångahanda frestelser hade att kämpa sig fram i lifvet. Att börja från allra första början »med barnen», som man så ofta tillråder, ansåg hon vara en för långsam väg, att försöka med mödrarna vore mera lönlöst, de hade redan sina inrotade vanor och man hade där svårare att vinna gehör. Nej, *unga arbeterskor*, som på grund af sin ringa arbetsförtjänst voro hänvisade till de sämsta inneboendeställena och just därigenom lättast utsatta för frestelser, skulle man försöka stödja och hjälpa att stå på egna fötter. Till bundsförvandt skulle man ta den hos dem alla djupt inrotade *hemkänslan*. Icke nog med att man skaffade dem en jämförelsevis hygglig bostad, man skulle söka från densamma bannlysa allt som kunde få intryck af inrättning, m. a. o. förvandla bostaden till *hem*. Fröken B. gick till väga på följande sätt.

Hon hyrde rum till billigast möjliga hyra, möblerade dem fullständigt med gedigna möbler, utsåg hyresgäster till hvar och ett af rummen med uppmaning till enhvar af de utsedda att skaffa sig en lämplig rumskamrat. Hon valde till sina hyresgäster just sådana arbeterskor, som på grund af sin lilla veckopenning (t. ex. under 10 kr.) voro hänvisade till de sämsta inneboendeställena, helst landsflickor, som arbetade i olika yrken såsom bod- och atelier-sömmerskor, bokbinderskor, sätterskor, strykerskor m. m. Hyran skulle betalas månadsvis eller t. o. m. om så påfordrades i ännu mindre poster, men plus hyran skulle hyresgästerna genom en mindre månatlig amortering få göra sig till ägare af möblerna.

För att kunna uppköpa de nödvändiga inventarierna upptages ett lån — det beräknas, att hvar arbeterskas oundgängliga möblemång går till ca 118 kr. —, räntan å lånet uträknas

och lägges till den månatliga hyran och möbelamorteringen. Ingen får nämligen något till skänks, de unga flickorna skola lära känna, att allt åstadkommes genom eget arbete och egen ordentlighet, hvad de ha att tacka för är endast den stödjande handen, som räcker dem, och initiativtagandet.

Sedan fröken B. under några år varit i tillfälle att iakttaga det goda resultatet af detta system, lyckades hon intressera byggnadsaktiebolaget »Vanadislunden» att inreda en våning enkom för arbeterskor i det bostadshus, som bolaget för ungefär två år sedan uppförde. Och här anser hon, att hennes plan blifvit på ett särdeles lyckligt sätt förverkligad, i det inredningen verkställdes med tanke på att i möjligaste mätte allt, som behöfs för ordning och trefnad, skall finnas inrymdt inom hvarje liten lägenhet på ett rum.

Förutom de här och hvar i andra hus kringspidda lägenheterna, hyr nu fröken B. af byggnadsaktiebolaget »Vanadislunden» 4 rum, hvaraf 2 rum med plats för tre och 2 rum med plats för två. Hvert rum är försedt med egen tambur med ingång direkt från farstun, egen klosett, garderob, kakelugns spis, gaskök och automatisk gasmätare, skåp, som öfverst tjänstgör som skafferi och därunder inrymmer vattenledning och slaskrör, — således allt som behöfs i bekvämlighetsväg inom hemmets väggar! Det blir sålunda icke detta spring i trappor med all dess tidsspilla och oundvikliga beröring med de andra hyresgästerna. Till hvert rum hör också ett rymligt vindskontor, hvarjämte tvättstuga och badrum finnas i huset att i tur och ordning få begagnas. I möbelväg har hvarje hyresgäst en divan eller järnsäng med fullständig uppsättning af goda sängkläder och linne, hvar sin byrå, ett fällbord, ett tvättbord med porslin, några stolar, fullständig uppsättning af gardiner m. m. De rum jag varit i tillfälle att se voro också försedda med ventil samt med stort fönster med fri utsikt — de vette åt Vanadislunden — och gjorde i all sin enkelhet ett utmärkt treffigt och gediget intryck.

Som denna våning hör till ett filantropiskt företag betingar den blott 600 kr. i hyra och de 10 arbeterskor, som bo här ha således att betala pr år 60 kr. hvar, d. v. s. 5 kr. pr månad. Men priset ställer sig i verkligheten något olika, emedan för de bästa platserna erlägges något mera pr person eller 5.10 och för de andra 50 öre mindre, d. v. s. 4.60. Möbelafbetalningen blir dock för alla lika och verkställs med 1.40 pr person, således

varierar månadshyran — med inberäkning af amortering och räntor på det för inventariernas inköp upptagna lånet — mellan 6.50 och 6 kronor i månaden för hvar hyresgäst. Enligt uppgjord tabell har hvar och en på detta vis slutamorterat på 10 år. Då har t. o. m. ett öfverskott uppstått, men detta användes först och främst till att inköpa lika möbler för alla, så att de som haft de enklare järnsängarna — hvilket af utrymmesskäl ibland varit nödvändigt — få divaner; för det andra användes öfverskottet till nödiga reparationer, och för det tredje till hjälp — t. ex. till landtvistelse eller dylikt — för de hyresgäster, som däraf äro i behof. Sedan allt är slutamorteradt och hyresgästerna själfva blifvit ägare af möblerna, kan nedsättning i hyran ske för dem alla. Och om de flytta ha de ju sitt bohag, de kunna fortfarande slå sig tillsammans kamratvis och äro icke tvungna att bo inne.

Detta system har visat de bästa resultat. Månadsinbetalningarna klicka aldrig, och hyresgästerna, som nästan alla förut varit inneboende, förstå att uppskatta förändringen och efterfölja med största villighet de få men bestämda regler, som uppställts, t. ex. att de ej få ha besök efter kl. 10 om kvällarna eller på annat sätt störa hvarandra. Någon uppmaning att fara varsamt fram med möblerna behöfs verkligen icke, ty dessa betrakta de redan från början som sin tillhörighet och ägna dem den största omvårdnad. Många försöka att så fort som möjligt fullgöra sin amortering för att bli ägare till möblemanget. Ett 30-tal har sålunda under de 6 år denna verksamhet pågått amorterat slut. Tre flickor ha lämnat på grund af giftermål och ha då inbetalt hvad som fattats och medfört sina möbler. En droskkusk, som nu är den lycklige fästmannen till en af flickorna, gaf sin belåtenhet till känna med den trefnad, som råder i de resp. »hemmen» genom att yttra till fröken B.: »Ja, fröken får ursäktas, men här går nog snart flickorna åt allesammans, för di ä' så hyggliga och snälla».

Och ingen ringa betydelse får tillmätas den omständigheten, att när någon af dessa arbeterskor gifter sig, har hon hunnit vänja sig vid ordning och hemkärlek, hon har både lagat sin mat själf och i öfrigt på allt sätt försökt att spara och sammanhålla hemmet, hon kommer ej direkt från fabriken utan annan kunskap än i den lilla arbetsgren, hvarmed hon där sysselsättes, och inneboendesystemets frestelser till oordning och allt slags »hafs» har

hon lyckats undgå. Det hände också fröken B. en dag i en spårvagn, att en arbetare kom fram och tackade henne för allt hvad hans hustru genom henne fått lära, tilläggande att han hade ett det lyckligaste hem.

Ytterligare har detta system det goda med sig, att den som förestår det hela, har lätt att lära känna sina hyresgäster och deras behof. Så t. ex. har i de fall där fabriksflickan varit totalt okunnig i matlagning, det ordnats så, att hon fått genomgå en skolkökskurs; äfven kurser i sömnad, skrifning, räkning m. m. finnas anordnade om aftnarna i särskild lokal, där frivilliga krafter undervisa; kursafgiften är så låg att arbeterskorna själfva skola kunna erlægga den; äfven denna få de amortera af per månad. Många af flickorna ha dessutom en s. k. hemsparbössa, där hvarje slant, som kan undvaras, nedlägges för att ränta af sig.

Första året, som en arbeterska får det ordnad på nu skildrade sätt, har hon i allmänhet svårt att göra några besparingar, ty hon behöfver då både äta upp sig och kläda upp sig. Men sedan får hon vanligen 3 kr., högst 4 kr., att räcka till för veckans mathållning. De tre eller två rumskamraterna slå sig ihop om samma kosthåll, tura om att »ha veckan», bruka t. o. m. stiga upp bittida och baka; att många utgifter på detta sätt undvikas är klart, på samma gång som en friskare uppsyn snart nog vittnar om huru mycket bättre kost de få, än när de voro hänvisade till de billiga matställena. Oftast är ju fabriksflickans arbete så beskaffadt att hon ej kan komma hem till middagen; då lagas, när hon har tid, i ordning mat för flera dagar, hvilken medtages som mellanmål till arbetsställena; ett ordentligt aftonmål ätes sedan vid hemkomsten.

* * *

Det är sorgligt nog ofta så, att ett arbete, som åsyftar att verka välgörande, mötes med misstro af dem, som äro föremål härför. Men detta har icke varit fallet härvidlag. Resultatet af detta system har endast varit till glädje och öfverträffat förväntan. Alla hyresgäster ha uppfört sig hyggligt och ordentligt och äro glada och tack samma för huru de ha det ställt. Så snart någon ledighet uppstår, såsom på grund af sjukdom, giftermål m. m., får alltid hyresgästen bland sina kamrater rekommendera sin efterträderska. Den, som lämnar till följd af sjukdom, får öfverflytta sina förbindelser på efterträderskan. Och att det är de förutvarande hyresgästerna själfva,

som ge anvisning på de nya, har utfallit till fullkomlig belåtenhet. Referenser fordras naturligtvis, helst i kamratkretsen, och man hör sig då för där. Så har den principen följts, att de yngsta och oerfarnaste få bo tillsammans med dem som redan visat sig pålitliga. En sak, som mycket stärker pensionärernas hem- och ansvarskänsla är att de själfva underskrifva kontrakt på ett år med 3 månaders uppsägning; vissheten att ha ouppsägbara kontrakt per år som andra ordentliga hyresgäster inger, som naturligt är, en stark trygghetskänsla.

Fröken B. har i denna sin verksamhet utgått från principen, att det är lättare att förekomma nöden än att bota den, då den redan inträdt. Hon har insett den stora etiska betydelsen af att hemkänslan uppodlas och stärkes och framför allt har hon besjälats af en fast tro på det goda hos de unga flickor, hon tagit sig an. Och hennes tro har icke kommit på skam. Hon lär dem: inga rättigheter utan skyldigheter! — att lefva ordentligt medför sin egen belöning! — hjälp dig själf, så hjälper dig vår Herre!

Bland Stockholms omkring 16,000 arbeterskor beräknas det att c:a 1,000 bo inne, medan den mindre delen har det något bättre ställdt, i det att de bo tillsammans med släkt eller vänner. Men det är nog icke endast i hufvudstaden, utan inom alla Sveriges fabrikssamhällen, som det finnes mycken nöd af alla slag att bekämpa. Det är därför vi här vid Förbundets första kretsmöte velat framlägga en redogörelse för denna på praktiska grunder ordnade verksamhet, i hopp att den skall mana till efterföljd, ty hvad kan vara lyckligare både för individen och samhället, än att den svaga, som kanske annars skulle dukt under, genom en stödjande hand förhjälpes att göra rätt för sig och stå på egna fötter?

S.

Ett bref från Fredrika Bremer*).

Jag är ond på mig själf, som icke förr tackat för ert julfref, icke förr sagt er: godt nytt år! Brevet var mig dock så kärt och välkommet och kom som ett julljus på själfva julaftonen. Men dagarna gå, flyga, jag vet ej huru, mig tyckes de aldrig flugit så fort — och ändå gör jag nästan ingenting. Var välkommen åter från den långa sjukdomen och Gud gifve till en bättre, gladare hälsa än före denna! Det gör mig djupt ondt att veta er under väldet af denna underliga sjuklighet, som nedtrycker kropp och sinne. Kunde ni dock befrias därifrån; ty med denna är ingen lefnadsnjutning möjlig. Bästa Nygren, kunde ni blifva litet lyckligare! Och har er långa sjukdom verkat till att borttaga det slags lidande hvaraf ni vanligen plågas så — säg mig det snart.

Denna vinter tillbringar jag mest i stillhet på landet och har där sköna, lugna, liffulla dagar — hälst förmiddagarna då jag är allena. Emellanåt tillbringar jag några dagar i Stockholm, ser folk af alla sorter och ser vanligen en å två aftnar hos mig ett litet sällskap af vänner inne i dagens mest lefvande och intresseväckande frågor. Detta sätt att lefva passar mig på det hela bättre än något annat.

Bland de ämnen, som längesedan diskuterade och med experimenter analyserade utomlands, nu äfven börjat bli lefvande i svenska tankar och ord äro de kommunistiska och socialistiska samfundsfrågorna. För mig har alltid dessa haft stort intresse, och med begärlighet har jag sökt och söker ännu det förnuft och den sanning, som måste ligga till grund för de chimäriska byggnader, som dels teoretiskt, dels praktiskt bifvit uppresta på dessa idéer. Jag har äfven skriftligen sökt redogöra därför men icke offentligt ännu**). Jag förmodar att dessa frågor äro er bekanta och vore

*) Ofvanstående bref är ställdt till samme man, mekanikern Daniel Nygren, hvilkens berättelse om ett besök hos Fredrika Bremer på Årsta stått att läsa i början af denna årgång. Ehuru man har anledning förmoda, att en ganska flitig korrespondens förts mellan de båda vännerna, är det här meddelade brevet efter all sannolikhet det enda som däraf blifvit bevaradt. De öfriga af Fr. Bremers bref, som vid Nygrens död 1851 återgått till brefskrifvarinnan, ha troligen af henne själf blifvit förstörda.

***) Fr. B. anspelar förmodligen på romanen »Syskonlif», utgifven 1848, hvilken sysslar med en del sociala frågor.

glad att höra er tanke om dem samt om de fattiga s. k. arbetande klassernas behof och hvad de förmögna kunna på förnuftigaste vis göra för att uppfylla dem. Jag vet att frågan är stor, att knappast någon individ, utan troligen blott tiderna, sakerna själfva kunna besvara dem och lösa den gordiska knut, i hvilken samhället med sin växande massa af proletärer nu ligger inveckladt; — men den man som med ett varmt hjärta och en bildad, utvecklad tanke står i nära beröring med både den ena och andra klassens folk, kan bättre än någon se på hvad frågan hänger. —

Ännu en fråga! Sedan jag sist skref till er har jag kommit i beröring — och just icke den vänligaste — med s. k. »läsare». Jag har ej förut trott på något sekteriskt hos detta slags folk. Numera ser jag att sådant verkligen finnes där, och hvad jag sett däraf har ej varit till denna riktningens fördel. Jag älskar varmt det religiösa lifvet, är till och med böjd för det excentriska däraf. Men där jag ser trång ensidighet, högmod, intolerans, obarmhärthet under massan af bibelspråk och stora ord om egen rättfärdighet och fröjd i den Heliga anda där — vänder jag mig bort med afsmak. Dock kan väl bland dessa »läsare», som nu hastigt växa till i vårt fädernesland, finnas en bättre klass än den jag lärt känna. Har ni någon erfarenhet af dem och vill ni säga mig hurudan den är?

En öfvernaturlig upplysning och förändring i själ och sinne synes vara hvad de skryta af och stödja sig på för att ha rätt att döma och *fördöma* världen.

Åtskilligt mera hade jag att tala med er, men det har blifvit sent, och syster Agathina väntar mig snart till aftonläsningen. Denna begynner hvar afton kl. $\frac{1}{2}$ 8. Då kommer jag ur mitt rum, Agathe ur sitt och min mor ur sina (alla skilda från hvarandra på olika sidor af huset) och komma tillsammans i det blå rummet (hörnrummet där vi voro förliden sommar) och där läses då högt. Den ena aftonen är det jag, den andra aftonen Agathe, som är föreläsande. Min mor lägger patience och hör på. Så går det tills mot nio, då vi i salen dricka te och äta en lätt kvällsvard, och sedan till tio, då vi skiljas åt och gå till hvila. I afton är det jag som skall föreläsa om grefvinnan Ida Hahn-Hahns *Sibyl* — en ledsam bok »im ganzen» och en repetition af hennes haltlösa och trötlösa lifs- och världsåsikt, uttalad i *Gräfin Faustine, Zwei Frauen* m. fl. af hennes böcker. Jag läser henne ändå gärna; hon »regt mich an», ehuru ofta till »Wiederspruch» — men det är dock något det.

Jag längtar höra något från er och om er hälsa, ert lynne. Den lilla idyllen med Aqvelina Euphemia var snäll och täck.*) Tack för den och för det jag i er känner mig äga en god och sann vän!

Er tillgifna
Fredrika.

Årsta d. 10 febr. 1847.

—*—

Litteratur.

Solidar II. Renhet. En häfstång för den enskilde och samhället af *Elsa Törne*.

Det var helt naturligt att den stora uppmärksamhet och de allmänna sympatier, som mötte »Solidar I» vid dess första framträdande, skulle uppmuntra dess författarinna att gå vidare framåt på sitt reformatoriska ledungatåg. Enligt hvad den länge fortsatta diskussionen gaf vid handen, är »hemmens reformering» ett snart sagdt outtömligt ämne. I »Solidar I» behandlades detta ämne hufvudsakligast ur synpunkten af ett förenkladt, men praktiskt och bättre fördeladt husligt arbete; här ses det från en annan sida: renhetens. Menar författarinnan icke *renlighet*, fast hon något oegentligt kallat sin bok renhet? frågar man sig kanske, då man läser bokens titel. Men man kommer snart underfund med att renlighetsbegreppet, som i början intager en så förhärskande plats, endast täcker en del af de tankar och idéer, åt hvilka boken ger uttryck.

»Renhets» författarinna är en hängifven dyrkare af frisk luft, sunda vanor och allt dylikt och en rent af fanatisk hatare af dessa tings motbilder. Hon går t. o. m. så långt, att klyftan mellan samhällsklasserna i hennes framställning nästan blir liktydig med svalget mellan den smutsige och den relativt rene och det mest effektiva medlet att fylla denna klyfta blir — tvål och vatten.

Det ligger vid första påseendet en viss portion öfvermod i förf:s sätt att draga upp den gränslinie, som sålunda klyfver mänskligheten i två hälfter, men man behöfver endast fortsätta boken några sidor framåt för att jämsides med renlighetsifarens stolta själfkänsla upptäcka en annan röd tråd: känslan af solidaritet med mänsklighetens mindre rena hälft och en varmhjärtad sträfvan att lyfta denna hälft upp på renhetens och förfiningens plan.

Fru Törne hör alls inte till det slags samhällsförbättrare,

*) Anspelar troligen på något litterärt försök, som brefskrifvaren tillskickat Fr. B.

som nöja sig med att blotta det murkna och fallfärdiga; hon har tvärtom sin lust i att på den aftröjda grunden timra upp en framtidbyggnad. Mången skall väl — och kanske ej utan skäl — kalla denna byggnad ett luftslott, men månne ej goda människoviljor kunna åstadkomma, att det småningom reser sig i höjden? Enligt fru Törnes dröm skall det komma en tid, då äfven de sämre lottade barnen få växa upp i rena och prydliga hem, då samhället lyfter på sina axlar en del af den fattiga husmoderns arbetsbörda, då hvarje daglönare, innan han lämnar fabriken eller nybygget, aflägger sin nedsölade dräkt och på gatan eller i hemmet uppträder som en gentleman och — framför allt — då vi alla vaknat upp till insikt om vårt ansvar i den hemska företeelse som kallas bostadsnöden.

Det är dock inte endast de fattigare klasserna, som behöfva höja sitt renhets- och renlighetsbegrepp. Domen går ut öfver oss litet hvar. Det är mycket, som man tolererar, därför att man vant sig därvid och vanan blifvit en andra natur, men när någon lyfter på vanans täckelse, får man plötsligt syn på saken sådan den är. Och det är denna väntjänst fru Törne vill göra oss.

Det är redan nämnt, att denna bok ej uteslutande handlar om yttre renlighet. Med denna som utgångspunkt öfvergår förf. till sinnets och karaktärens renhet och vill påpeka det nära samband, som härvidlag förefinnes mellan det yttre och det inre. Det vill dock synas som om betydelsen af detta samband här vore nästan öfverskattadt, ty huru påtagligt det än är, att armod, smuts och ogynnsamma yttre förhållanden hafva en fruktansvärd makt att förkväfva hjärtats ädlare känslor, skall man svårigen kunna konstatera en relativ stegring af själsfinhet, alltefter som hygienens och renlighetens kraf bli mer och mer tillgodosedda. Visst kommer man ett stycke väg med tvål och vatten, men den renhet, som hela samhällslinien utefter är ett skriande behof, är dock i öfvervägande grad beroende på andliga värden och krafter.

I slutet af boken framställles ett varmhjärtadt, om ock i praktiken svårutfördt förslag om en »permanent ungdomskommision», som enligt förf:s tanke skulle kunna lösa den brännande frågan om ungdomens tillvaratagande och bevarande under den farliga period, då skolgången är avslutad och intet yttre stöd lämnas från samhällets sida. Äfven om man ställer sig tveksam inför tanken på den obligatoriska kontroll, som här talas om, är det alltid en fördel att denna viktiga fråga dryftas från alla sidor och att nya uppslag framställas.

Elsa Törne har en fast och ljus tro på makten af kvinnans vilja, och hela denna bok utgör liksom dess föregångare en varmhjärtad vädjan till alla Sveriges kvinnor, att de måtte sätta in all sin förmåga på uppgiften att »bli herrar öfver ödet i tro, i renhet och i arbete».

Måtte denna vädjan ej förklinga ohörd!

F. E.

När sjön går hög. En sannsaga af *Jane Gernandt Claine*.

Åter har fru Gernandt Claine skänkt oss en bok från den stora okända världen utanför civilisationens egentliga gränser. Som ett brokigt panorama upprullar hon för oss sina exotiska bilder, och vi stanna inför det främmande skådespelet, gripna af det okändas hemlighetsfulla makt. Denna gång är det till tatarer och armenier vi vallfärda. Den yttre ramen för berättelsen är Baku, och tiden skräckdagarna i februari 1905 samt den närmast föregående och följande tiden. Till dessa fasansfulla politiska händelser, hvilka för alltid skola stå inristade på de s. k. »kristna» nationernas skuldregister för det tjugonde århundradet, knyter sig en ung svenskas sällsamma historia, en »dröm om Österlandet». Dotter till en tämligen samvetslös men för det svagare könet oemotståndlig äfventyrare, har hon fått i arf en passionerad natur, för hvilken upplevelsens glans och färg, själfva »äfventyret», är allt. Egentligen har man litet svårt att förstå, hvarför författarinnan gjort denna hetblodiga och nervösa varelse, sprudlande af lif och skönhetslängtan, till svenska — ty »sannsagan» består väl egentligen i den historiska ramen och ej i den inflätade romanen — såvida det icke är för att gifva en psykologisk förklaring till att hon, i följd af motsatsernas attraktion, så helt kan bedåras af den armeniska don Juan, Nikita d'Artemieff, hvilken dock för läsaren aldrig blir något annat än en uppstyld teaterfigur med ihåliga deklamationsnummer och studerade gester.

Hela boken bjuder för resten på en underlig blandning af stark och påtaglig realism och ett visst deklamatoriskt klingklang. Det ofta öfverlägsna sätt, hvarpå det historiska stoffet i all sin brutala hemskhet är användt, och de episkt storslagna scener, som här och hvar komma till synes, vittna om författarinnan af rang, ej mindre än de af österländsk glöd färgade naturstämningarna. Det är skada, att människokildringen ej på långt när fyller samma mått. Det är som om förf. först vore i sitt esse med den historiska eller den geografiska verklighetens fasta mark under fötterna, när fantasien skall forma människotyper, sviker allt emellanåt förmågan. Det hjälper ej, att hon låter sin exotiske hjälte brinna inne i petroleumkonungens hus och ligga »förvandlad till aska under svartnade ruiner, en skugga bland skuggor, men vacker ännu». Läsaren har som en förnimmelse af att han skall resa sig upp, så fort ridån gått ned, och låta hela teaterskruden falla inne i klädlogen. Sådana figurer som denna gå inte i nittonhundratalets människor.

Boken innehåller för öfrigt en annan hjälte, en ljushårig, sveklös svensk, som slutligen räddar sin landsmaninna både från armeniern och henne själf. Tack vare honom slutar det hela lyckligare än man kunnat hoppas, det blir ändtligen vindstilla efter stormen, och de skyhöga vågorna lägga sig.

F. E.

Solivro af *Hjalmar Bergman*.

I detta materialismens århundrade, då blott det tangibla gäller, då upplysningens flod sväller öfver sina breddar, och den uppgående dagen skingrar allt sagotöcken, händer dock att romantikens blåa blomma ej gått alldeles förlorad.

Det är ej många, som kunna finna vägen; de, som för ett århundrade tillbaka, i förra seklets arla morgonstund, gingo ut för att plocka den, funno den aldrig — den lockade dem blott långt in i sagornas värld, i de dystra skogarnas djup, och blomman blef — bortglömd.

Nu har en ung svensk, drifven af samma längtan och äfventyrslusta, vågat sig ensam ut att uppsöka den. Hans väg går också genom obanade stigar, ut på fält af gungande mystik; äfven han söker den blomman, och blomman, den säregna, den underbara, den som blott längtan finner — *Solivro* är dess namn.

Introduktionen — jag skulle vilja säga Ouverturen till denna sagodikt — är storartad; den och beskrifningen på soregnernas land äro de högsta momenten i denna alltigenom intressanta och drömfyllda skapelse.

Jättefåglarnas kamp i »*den sista nattimmans mörker*» är buren af en mäktig stämning; den verkar titanskt, och får man intrycket af att det barn, Solivro, hvars lif begynner med den blod-drypande röda fjädern till symbol, är född till olycka.

Till olycka går äfven hans väg — liksom alla lidandets utvalda. Men hans korta kärlekslycka och Tairavitas glödande genkärlek kastar dock ett försonande skimmer öfver hans sorgbundna tillvaro.

Ty faktiskt är, att t. o. m. i sagornas värld har den nya tidens riktning smugit sig in, och lyckobehovvet stegrats hos människan — och om det är utveckling eller tillbakagång — men säkert är, att det lif, där lyckans sol aldrig lyst upp de enformiga dagarna mer och mer lämnar en känsla af otillfredsställelse. Lyckan har blifvit allsmäktig och Solivro får sin del däraf. Men som skalden säger: »*Hver lykkestund du fik paa jord betales maa med sorg, om flere følges ad saa tro de gives kun paa borg*» — dyrt får han betala sin skuld till lifvet — i år får han dväljas i skymningens land; ja, han kommer aldrig därur, förrän han af sitt eget barn får den pil, som han borrar i sitt sjuka hjärta.

Denna beskrifning på soregnernas rike är något af det vackraste vår litteratur och öfverhufvud all littatur har att uppvisa. Blott Mæterlineck kan så skildra de tysta drömmarnas värld, tystnadens mäktiga språk, de olyckligas hemvist, de som söka sitt allt i minnets töcken, tills tanken blir trött och går sin ljudlösa kretsång, allt långsammare och långsammare, och de somna in i det land, »där solen är ett sofvande öga, hvars lock glömt att sluta sig. Hon hvilar stilla bland purpur, viola och hvitt ljus, som icke äger någon styrka. I detta land är det drömda solar,

som räkna tiden; drömda solar som komma känslor att spira, växa och vissna».

Hela detta kapitel är en äkta pärla. Man kan läsa det om och om igen. De djupa tankarna glänsa likt guldådror och väcka en ur den drömvärld, hvare man frestas vaggas sig in.

Soregnernas rike är likt Tschaichowskys oändligt vemodsfulla, tungsinta tonskapelser; de anropa fåfängt en högre makt att gjuta litet klarhet i detta jordelivets kaos, där vi trefva oss fram — i skymningens land.

Som sagdt med Solivro är den tyska romantikens blåa blomma omplanterad i svensk sagojord. I *Heinrich von Ofterdingen* af *Novalis* återfinna vi denna stämning — ja, ända till samma tanke i en saga, som en af köpmännen berättar för den unge Heinrich på hans resa. Det är sägnen om det förlorade lyckolandet Atlantis, som ej mer finns till utan försvunnit i havets djup. Solivro för oss äfven till ett drömmarnas land — in i nya, underbara världar, på samma gång som den ger oss en ny, djupare förståelse af poesians gyllene rike, där den unge författaren älskar att dväljas.

Clara Fleetwood.

— * —

Föreningsmeddelanden.

Telegrafisternas ställning. Med anledning däraf att en kungl. kommission f. n. är sysselsatt med uppgörande af förslag till förändrad organisation m. m. vid Telegrafverket, har Förbundets styrelse tillställt kommissionen en skrifvelse berörande de kvinnliga telegrafisternas ställning.

*

Upplysningsskrifter i sociala frågor. På grund af en vid kretsmötet i Motala gjord hemställan, har Förbundets styrelse tillsatt en komité med uppgift att upprätta en förteckning öfver upplysningsskrifter i sociala frågor samt att, på de områden där tillgång på sådana saknades, gå i författning om dylika skrifter utarbetning, med särskildt afseende fäst på kvinnoarbetet. Medlemmar i komitén äro fröken Sigrid Björklund, d:r Lydia Wahlström och professor F. Schulthess, med rätt för dem att komplettera sig själfva.

*

Mormonagenternas verksamhet i Sverige kommer att blifva föremål för undersökning af en af Förbundet tillsatt komité, bestående af d:r T. Höjer samt fröknarna Anna Gustafson och Clara Wahlström; äfven denna komité äger inom sig kompletteringsrätt.

*

Vid de för engelsmän ordnade kurserna i Stockholm 27 aug.—8 sept. var en dag anslagen åt »kvinnoarbetet», hvarvid fröken G. Adelborg lämnade en karaktäristik af Fredrika Bremer och en öfversikt af Förbundets verksamhet; dr Ellen Sandelin redogjorde för Svenska kvinnornas nationalförbund och fröken Anna Whitlock för Föreningen för kvinnans politiska rösträtt. Efter föredragen voro kursdeltagarna af ofvannämnda föreningar inbjudna till en enkel tésupé.

Från skilda håll.

—————

Kvinnans rösträtt i Italien

är, enligt Giornale d'Italia, en fråga för dagen och diskuteras i alla tidningar, särskildt med anledning af att 10 damer anhållit att blifva inskrifna på vallistan i provinsen Ancona, och att denna anhållan blifvit beviljad af domstolen i Ancona.

Valkomitén antog dem emedan de fyllt 21 år, hade medborgerligt förtroende och lagen ej uttryckligen behandlar kvinnans rätt i denna fråga. Häröfver appellerade allmänna åklagaren till hofrätten i Ancona, hvilken likväl beviljade anhållan på grund af tolkning af lagen, som säger att kvinnan har samma medborgerliga rättigheter som mannen, utan att göra undantag i paragrafen angående politisk rösträtt. Öfver detta utslag i Ancona har allmänna åklagaren ingått med protest till högsta domstolen, som kommer att gifva sista utslaget i frågan.

Presidenten i Ancona har visserligen personligen uttalat sig emot kvinnans rösträtt, men menar sig ha gifvit rätta tolkningen af lagen i att tillerkänna henne denna rätt. Härför har han erhållit tacksägelse från flera håll, bland andra från guvernörens fru m. fl.

Hofrätten i Venedig har senare fällt nekande utslag i samma fråga, om kvinnan har politisk rösträtt eller ej enligt lagen. Ingen har förr än nu anhållit därom, och lagen lär ej uttala direkt förbud emot kvinnans rätt i denna sak.

Försäljes i flaskor om 1 å 2 liter.

Försök blott en gång

Liljeholmens
ättika

och du skall lära dig uppskatta dess goda smak och fina arom, ojämförligt öfverlägsen den i handeln förekommande ättiksyran.

Hemtrefnad,

Praktisk tidning för kvinnan,

Utgifven af Fredrika-Bremer-Förbundet.

Utkommer hvarje vecka, utom under sommarmånaderna, med minst 40 nummer om året.

Prenumerationspris: 1,35.

All prenumeration sker genom posten.

Ellen Fries' bibliotek

är öppet *alla hvardagar kl. 3—4 e. m.*

Biblioteket är mot skriftlig borgensförbindelse af känd förbundsmedlem afgiftsfritt tillgängligt för kvinnor, som egna sig åt studiet af historia och närliggande ämnen.

Det är dessutom tillgängligt för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Anmälan.

Dagny utkommer 1906 med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet . . . kr. 3.50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5.00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre pr enkelhäfte.

Vademecum

var bland alla munvatten på hygieniska utställningen i Paris 1902 det enda som erhöll högsta utmärkelse, Guldmedalj, och detta i sin egenkap af »antiseptiskt munvatten» (antiseptique dentifrice).

Barnängens Tekniska Fabrik,

H. M:t Konungens hofleverantör

Stockholm.

Anonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 31 Östermalmsgatan 31.

Riks. Tel. 97 83.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå: Tunnelgatan 25.

Rikstelef. 68 98.

A. T. 82 11.